

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ



دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته جامعه شناسی

بررسی عوامل اجتماعی - اقتصادی - جمعیتی موثر بر رضایتمندی
از مهاجرت به شهر نورآباد ممسنی

به وسیله

فریبا خورشیدی

استاد راهنما

دکتر سید سعید زاهد زاهدانی

۱۳۸۶ / ۲ / ۱۷

شهریور ۱۳۸۶

۱۰۵۱۶۶

به نام خدا

بررسی عوامل اجتماعی - اقتصادی - جمعیتی موثر بر رضایتمندی از مهاجرت
به شهر نورآباد ممسنی

به وسیله
فریبا خورشیدی

پایان نامه

ارایه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از
فعالیت های لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته
جامعه شناسی
از دانشگاه شیراز
شیراز
جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی

دکتر سید سعید زاهد زاهدانی (استادیار بخش جامعه شناسی و برنامه ریزی).....

دکتر جهانگیر جهانگیری (استادیار بخش جامعه شناسی و برنامه ریزی).....

دکتر حبیب احمدی (دانشیار بخش جامعه شناسی و برنامه ریزی).....

شهریور ۱۳۸۶

تشکر و قدردانی

با اتمام کار پایان نامه لازم است که از استاد راهنما جناب آقای دکتر سید سعید زاهد، که صمیمانه و با دقت نظر این کار زیر نظر ایشان انجام گرفت، تشکر و قدردانی نمایم.

از استاد ارجمند دکتر جهانگیر جهانگیری و استاد گرامی دکتر حبیب احمدی که زحمت مشاوره این رساله را بر عهده گرفتند و در این راه مرا یاری دادند، نیز تشکر ویژه می کنم.

از جناب آقای دکتر کریم منصوریان که این کار تحقیقی را با ایشان شروع کردم، نیز سپاسگزاری می کنم.

همچنین از آقایان سید مجتبی تقوی نسب و محسن خورشیدی نیز که مرا در انجام این رساله یاری کردند، تشکر می کنم.

چکیده

بررسی عوامل اجتماعی-اقتصادی - جمعیتی موثر بر رضایتمندی از مهاجرت به شهر نورآباد ممسنی

به وسیله
فریبا خورشیدی

پدیده مهاجرت که بویژه در کشورهای توسعه نیافته، به عنوان یک مشکل و معضل اجتماعی مطرح است، پیامدهای متفاوتی دارد. عمده تحقیقات صورت گرفته در ایران با تمرکز بر پیامد منفی مهاجرت، به دنبال این بوده اند که این برای کاهش این پدیده راه حلی بیابند. اما با وجود راه کارها و اقدام های انجام شده، مهاجرت در این کشورها ادامه یافته است. این امر علاوه بر این که در مسیر طبیعی توسعه نیافتگی یک کشور است و بالتبع پیامدهای منفی ای هم دارد، به علت های متفاوت منجمله، کارکردی که برای مهاجران داشته است، ادامه یافته است. با این حال، مهاجرت با بر هم زدن بافت طبیعی یک شهر یا ناحیه، می تواند هم برای مناطق مهاجر پذیر و هم برای مهاجران آسیب هایی داشته باشد. از جمله این آسیب ها، پایین بودن رضایت از مهاجرت است که در این تحقیق مد نظر قرار گرفته است. بطور کلی این تحقیق با این پیش فرض که چنان چه رضایتمندی از مهاجرت پایین باشد، پیامدهای نامناسبی خواهد داشت، صورت گرفته است.

با استفاده از روش تحقیق کمی و بصورت پیمایشی و با نمونه گیری از ۲۵۸ نفر مهاجر شهرستان نورآباد، و با تلفیق کردن نظریه های راونشتین و لی در مورد مهاجرت و نظریه های پورتر و هومنز درباره رضایتمندی، رابطه بین دوازده متغیر زیر با رضایتمندی از مهاجرت سنجیده شده است: ۱- سن، ۲- وضعیت تاهل، ۳- مدت اقامت در مقصد، ۴- فاصله بین مبدا و مقصد، ۵- تحصیلات، ۶- داشتن اقوام در مقصد، ۷- رفتار مردم شهر مقصد، ۸- امکانات بهداشتی مقصد، ۹- امکانات آموزشی مقصد، ۱۰- داشتن مسکن مناسب در مبدا، ۱۱- داشتن شغل مناسب در مبدا و ۱۲- درآمد.

داده های به دست آمده توسط پرسشنامه به وسیله آزمون های آماری رگرسیون ساده، تحلیل واریانس و T test تست شدند و در آخر رابطه همه متغیرها بجز متغیرهای سن، وضعیت تاهل و تحصیلات که عمدتاً زمینه ای بودند با متغیر وابسته مورد تایید قرار گرفت. در تحلیل رگرسیون چند متغیره نیز پنج متغیر داشتن اقوام در مقصد، امکانات آموزشی مقصد، امکانات بهداشتی مقصد، درآمد و رفتار مردم شهر مبدا بر متغیر وابسته تاثیر داشتند. این متغیرها در نهایت ۰/۵۹ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین کردند.

در نهایت با استفاده از آمارهای توصیفی، می توان چنین گفت که رضایتمندی از مهاجرت در بین مهاجران نورآباد در حد پایینی قرار دارد. علی رغم این رضایت پایین، به نظر می رسد که مهاجران به خاطر امکانات بد در مبدا و آینده نگری برای فرزندان خود، حاضر به ترک این منطقه نیستند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول؛ کلیات
۲	۱-۱- مقدمه
۲	۲-۱- بیان مساله
۵	۳-۱- اهمیت تحقیق
۶	۴-۱- اهداف تحقیق
۶	۱-۴-۱- اهداف کلان
۷	۲-۴-۱- اهداف خرد
۷	۵-۱- تعریف مفاهیم مرتبط با تحقیق
۷	۱-۵-۱- مهاجرت
۸	۲-۵-۱- مهاجر
۸	۲-۵-۱- رضایتمندی
۱۰	فصل دوم؛ مروری بر پیشینه تحقیق
۱۱	۱-۲- مقدمه
۱۱	۲-۲- مروری بر پیشینه داخلی
۱۷	۳-۲- مروری بر پیشینه خارجی
۲۱	۴-۲- نقد و ارزیابی مطالعات پیشین
۲۵	فصل سوم؛ چارچوب نظری تحقیق
۲۶	۱-۳- مقدمه
۲۶	۲-۳- مروری بر نظریه های موجود
۲۶	۱-۲-۳- دیدگاه ها و نظریه های مهاجرت
۲۷	- دیدگاه کارکردی
۲۹	- دیدگاه تضادی

۳۱	- دیدگاه سیستمی
۳۲	- نظریه های کلاسیک دورکیم و وبر
۳۳	- نظریه های جمعیت شناختی در زمینه مهاجرت
۳۳	- نظریه پل سینجر
۳۴	- نظریه راونشتین
۳۵	- نظریه اورت اس لی
۳۷	- نظریه تودارو
۳۸	- نظریه مندارس
۳۸	- نظریه پیتیه
۳۹	- نظریه لوییس
۴۰	- نظریه والرشتاین
۴۱	۳-۲-۲- نظریه های مربوط به رضایتمندی
۴۱	- نظریه انصاف
۴۲	- نظریه پورتر
۴۳	- نظریه مبادله هومنز
۴۴	- نظریه سلسله مراتب مازلو
۴۵	- نظریه مورای
۴۵	۳-۳- چارچوب نظری تحقیق
۴۸	۳-۴- مدل مفهومی تحقیق
۴۹	۳-۵- فرضیات تحقیق
۵۰	فصل چهارم؛ روش شناسی
۵۱	۴-۱- روش تحقیق
۵۱	۴-۲- جامعه آماری
۵۲	۴-۳- حجم نمونه و شیوه نمونه گیری
۵۲	۴-۴- ابزار جمع آوری اطلاعات
۵۳	۴-۵- اعتبار و روایی
۵۳	۴-۶- واحد تحلیل
۵۳	۴-۷- تکنیک های آماری تحقیق
۵۴	۴-۸- تعاریف و سنجش متغیرها

صفحه	عنوان
۵۴	۴-۸-۱- متغیرهای مستقل
۵۷	۴-۸-۲- متغیر وابسته
۵۸	فصل پنجم؛ تجزیه و تحلیل داده ها
۵۹	۵-۱- آمار توصیفی
۵۹	۵-۱-۱- سن
۶۰	۵-۱-۲- وضعیت تاهل
۶۰	۵-۱-۳- مدت اقامت در مقصد
۶۱	۵-۱-۴- فاصله بین مبدا و مقصد
۶۲	۵-۱-۵- تحصیلات
۶۳	۵-۱-۶- داشتن اقوام در مقصد
۶۴	۵-۱-۷- رفتار مردم شهر مقصد
۶۷	۵-۱-۱۰- داشتن مسکن مناسب در مبدا
۶۸	۵-۱-۱۱- داشتن شغل مناسب در مبدا
۶۸	۵-۱-۱۲- درآمد
۶۹	۵-۱-۱۳- رضایتمندی از مهاجرت
۷۱	۵-۲- آمار استنباطی
۷۱	۵-۲-۱- آزمون فرضیه اول
۷۳	۵-۲-۲- آزمون فرضیه دوم
۷۲	۵-۲-۳- آزمون فرضیه سوم
۷۳	۵-۲-۴- آزمون فرضیه چهارم
۷۴	۵-۲-۵- آزمون فرضیه پنجم
۷۴	۵-۲-۶- آزمون فرضیه ششم
۷۵	۵-۲-۷- آزمون فرضیه هفتم
۷۶	۵-۲-۸- آزمون فرضیه هشتم
۷۶	۵-۲-۹- آزمون فرضیه نهم
۷۷	۵-۲-۱۰- آزمون فرضیه دهم
۷۷	۵-۲-۱۱- آزمون فرضیه یازدهم
۷۸	۵-۲-۱۲- آزمون فرضیه دوازدهم

صفحه	عنوان
۷۹	۵-۲-۱۳- رگرسیون چند متغیره
۸۰	۵-۲-۱۴- تحلیل مسیر
۸۳	فصل ششم؛ نتیجه گیری
۸۴	۶-۱- بحث و نتیجه
۸۶	۶-۲- محدودیت های تحقیق
۸۷	۶-۳- پیشنهادها
۸۸	منابع
۸۸	منابع فارسی
۹۳	منابع انگلیسی

فهرست جدول ها

صفحه	عنوان و شماره جدول
۵۹	جدول ۵-۱-۱- توزیع فراوانی درصد پاسخگویان بر حسب سن
۶۰	جدول ۵-۱-۲- آماره های توصیفی مربوط به متغیر سن پاسخگویان
۶۰	جدول ۵-۱-۳- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت تاهل
۶۱	جدول ۵-۱-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مدت اقامت در مقصد
۶۱	جدول ۵-۱-۵- آماره های توصیفی مربوط به متغیر مدت اقامت در مقصد
۶۲	جدول ۵-۱-۶- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب فاصله بین مبدا و مقصد
۶۲	جدول ۵-۱-۷- آماره های توصیفی مربوط به متغیر فاصله بین مبدا و مقصد
۶۳	جدول ۵-۱-۸- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات
۶۳	جدول ۵-۱-۹- توزیع فراوانی درصد پاسخگویان بر حسب داشتن اقوام در مقصد
۶۴	جدول ۵-۱-۱۰- آماره های توصیفی مربوط به متغیر داشتن اقوام در مقصد
۶۴	جدول ۵-۱-۱۱- توزیع فراوانی درصد پاسخگویان بر حسب رفتار مردم شهر مقصد
۶۵	جدول ۵-۱-۱۲- آماره های توصیفی مربوط به متغیر رفتار شهر مقصد
۶۶	جدول ۵-۱-۱۳- توزیع فراوانی درصد پاسخگویان بر حسب امکانات بهداشتی مقصد
۶۷	جدول ۵-۱-۱۴- آماره های توصیفی مربوط به متغیر امکانات بهداشتی مقصد
۶۷	جدول ۵-۱-۱۵- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب امکانات آموزشی مقصد
۶۸	جدول ۵-۱-۱۶- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب داشتن مسکن مناسب در مبدا
۶۸	جدول ۵-۱-۱۷- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب داشتن شغل مناسب در مبدا
۶۸	جدول ۵-۱-۱۸- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب درآمد
۶۹	جدول ۵-۱-۱۹- آماره های توصیفی مربوط به متغیر درآمد پاسخگویان
۷۰	جدول ۵-۱-۲۰- آماره های توصیفی مربوط به متغیر رضایتمندی از مهاجرت
۷۰	جدول ۵-۱-۲۱- توزیع فراوانی درصد پاسخگویان بر حسب رضایتمندی از مهاجرت
۷۲	جدول ۵-۲-۱- آزمون رابطه بین سن و رضایتمندی از مهاجرت
۷۲	جدول ۵-۲-۲- آزمون تفاوت میانگین رضایتمندی از مهاجرت بر حسب وضعیت تاهل
۷۳	جدول ۵-۲-۳- آزمون رابطه بین مدت اقامت و رضایتمندی از مهاجرت

۷۴	جدول ۵-۲-۴- آزمون رابطه بین فاصله بین مبدا و مقصد و رضایتمندی از مهاجرت
۷۴	جدول ۵-۲-۵- تحلیل واریانس رضایتمندی از مهاجرت با تحصیلات
۷۵	جدول ۵-۲-۶- آزمون رابطه بین داشتن اقوام در مقصد و رضایتمندی از مهاجرت
۷۵	جدول ۵-۲-۷- آزمون رابطه بین رفتار مردم شهر مقصد و رضایتمندی از مهاجرت
۷۶	جدول ۵-۲-۸- آزمون رابطه بین امکانات بهداشتی مقصد و رضایتمندی از مهاجرت
۷۷	جدول ۵-۲-۹- تحلیل واریانس رضایتمندی از مهاجرت و امکانات آموزشی مقصد
	جدول ۵-۲-۱۰- آزمون تفاوت میانگین رضایتمندی از مهاجرت بر حسب داشتن مسکن مناسب در مبدا
۷۷	
	جدول ۵-۲-۱۱- آزمون تفاوت میانگین رضایتمندی از مهاجرت بر حسب داشتن شغل مناسب در مبدا
۷۸	
	جدول ۵-۲-۱۲- آزمون رابطه بین درآمد و رضایتمندی از مهاجرت
۷۸	
	جدول ۵-۲-۱۳- عناصر متغیرهای درون معادله برای پیش بینی متغیر امکانات بهداشتی مقصد
۷۹	
	جدول ۵-۲-۱۴- عناصر متغیرهای مستقل درون معادله برای پیش بینی امکانات آموزشی مقصد
۷۹	
	جدول ۵-۲-۱۵- عناصر متغیرهای مستقل درون معادله برای پیش بینی متغیر رفتار مردم شهر مقصد
۸۰	
	جدول ۵-۲-۱۶- عناصر متغیرهای مستقل درون معادله برای پیش بینی رضایت مندی از مهاجرت
۸۰	
	شکل ۵-۱- مدل ساختاری روابط علی بین متغیرهای مستقل و وابسته (تحلیل مسیر)
۸۲	

فصل اول

کلیات

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

بشر به عنوان موجودی اجتماعی دارای نیازهای مادی و معنوی پیچیده ای بوده و همواره در پی برطرف کردن نیازهای خود می باشد. بدین منظور، تقابل هایی را بین خود و جامعه اش پدید می آورد تا به اهداف مورد نظرش دست یابد. در نتیجه، پدیده های اجتماعی مختلفی شکل می گیرد. نمونه ای از این پدیده ها، مهاجرت^۱ است.

اگر مهاجرت انگیزه ها و خواسته های مورد نظر فرد را برطرف نماید، رضایتمندی و اگر برطرف ننماید، عدم رضایتمندی از مهاجرت را برای فرد به دنبال دارد. بدیهی است که عدم رضایتمندی از مهاجرت می تواند تبعات نامناسبی داشته باشد.

یکی از مهم ترین این مشکلات موانعی است که بر سر راه سازگاری و یا به عبارتی دیگر بر سر راه یگانگی و همانندی مهاجرین در محیط جدید وجود دارد. عدم شناخت عوامل دخیل در فرآیند سازگاری انسان ها با محیط و وجود موانع و مشکلات بر سر راه سازگاری مهاجرین در محیط جدید تا حدی ضرورت و اهمیت تحقیقات جامع و گسترده پیرامون سازگاری انسان ها را با محیط جدید آشکار ساخته است (اکبری، ۱۳۷۹: ۸).

۱-۲- بیان مسأله

وقتی مهاجرت بهترین راه حل قابل قبول برای مشکلات باشد، مهاجرت گزینشی است. مهاجرینی که به صورت انتخابی مهاجرت می کنند، ممکن است روش مهاجران دیگری را که به دنبال خواسته ها و آرزوهای بیشتری هستند، در پیش گیرند. مهاجرت ها در تمام دوران و برای تمام افراد، بیشتر در جهت تعدیل عدم رضایت و رضایت در مبدأ و مقصد بوده است. بدین صورت که عدم رضایت از مبدأ، باعث مهاجرت افراد از آن جا و در نتیجه، کوچ آن ها به منطقه

مورد نظرشان که با آن آشنایی دارند و در آن بهتر می‌توانند به خواسته‌های مورد نظرشان دست یابند، می‌شود. رضایت مهاجران در مقصد، به دلیل دستیابی به خواسته‌های والاتر در زمان‌های آتی، باعث مدت اقامت بیشتر افراد مهاجر در مقصد می‌گردد (عظیمی، ۱۳۳۶).

مردم در کشورهای جهان سوم یا از آن روی به شهرها کشانده می‌شوند که نظام‌های سنتی تولید روستایی آن‌ها از هم پاشیده، یا به دلیل آن که نواحی شهری فرصت‌های شغلی برتری ارائه می‌کنند. آن‌ها ممکن است قصد داشته باشند فقط برای مدت نسبتاً کوتاهی به شهر مهاجرت کنند، با این هدف که پس از کسب پول کافی به روستاهای خود بازگردند. بعضی واقعاً بر می‌گردند، اما اکثراً به این دلیل که موقعیتشان را در اجتماعات قبلی خود از دست داده‌اند، خود را مجبور به ماندن می‌کنند. در نواحی شهری کشورهای غربی تازه واردان بیشتر ممکن است نزدیک به قسمت‌های مرکزی شهر سکونت اختیار کنند، اما در کشورهای جهان سوم، معمولاً عکس آن اتفاق می‌افتد و مهاجران در جایی که حاشیه‌گندایی^۱ نواحی شهری نامیده شده است، ساکن می‌شوند. بسیاری از آن‌ها در شرایطی زندگی می‌کنند که برای کسی که به شرایط زندگی غربی، حتی در محلات فقیرنشین عادت دارد، تقریباً باور نکردنی است (گیدنز، ۱۳۷۹: ۶۲۲).

بی‌تردید سخن راندن در زمینه علل و تاثیر مهاجرت‌ها نگرش ما را بی‌اختیار به سوی رضایت یا عدم رضایت از مهاجرت‌ها در تمام اعصار و مکان‌ها سوق می‌دهد. فشارهای اجتماعی و احساسی مثل مسایل خانوادگی، به عنوان عوامل دافعه مهاجرین به شمار می‌آید. به این مفهوم مهاجرت، واکنشی به عدم رضایت و نارضایتی می‌باشد تا تلاش برای بهبود زندگی فرد مهاجر. از جمله انگیزه‌های اقامت بیشتر مهاجران در مقصد، دستیابی به شغل دلخواه می‌باشد. مهاجرت‌های شغلی به توسعه اقتصادی کشور وابسته است. در واقع یکی از موانع جدی و مهمی که در راه پیشرفت و توسعه کشورها به وجود آمده، تراکم بیش از حد جمعیت در بعضی شهرها و روستاهاست. مهاجرت‌ها ممکن است باعث کاهش درآمد ملی شوند، زیرا مهاجران به علت عدم مهارت و نداشتن تخصص نمی‌توانند جذب مشاغل صنعتی شوند و بالتیجه به سوی کارهای خدماتی روی می‌آورند، کارهایی که نه فقط به تولیدات کشور کمکی نمی‌کند بلکه باعث ازدیاد بیکاران شده و سطح دستمزد را پایین می‌آورد (عظیمی، ۱۳۳۶).

از آن چه گفته شد، می‌توان چنین نتیجه گرفت که اولاً مهاجرت در کشورهای توسعه نیافته، پدیده‌ای غیرطبیعی است و در ثانی، نتایج نامناسبی هم برای مهاجران و هم برای کشورشان در پی دارد. با توجه به این که ما در این جا با یک پدیده انجام شده، یعنی مهاجرت سروکار داریم، باید به دنبال عواملی باشیم که از تبعات نامناسب مهاجرت می‌کاهد. شناسایی

یکی از این عوامل که ما در این تحقیق آن را مورد بررسی قرار می دهیم، یعنی عوامل اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی موثر بر میزان رضایت مندی از مهاجرت؛ می تواند ضمن شناسایی بهتر پدیده مهاجرت، در کم کردن تبعات نامناسب مهاجرت موثر واقع شود.

از طرف دیگر باید گفت که رضایتمندی از مهاجرت با موضوع عوامل موثر بر مهاجرت، بی ارتباط نیست. بدین ترتیب می توان گفت که چنان چه عوامل موثر بر رضایتمندی از مهاجرت بطور دقیق تری شناسایی شوند، می توان امید داشت که پدیده مهاجرت را کنترل کرد. بنابراین، با توجه به این که در مورد عوامل موثر بر مهاجرت و دلایل مهاجرت که بعضاً به حاشیه نشینی در شهرها منتهی شده است، تحقیقات زیادی انجام گرفته است؛ با این حال، بطور کامل نمی توان گفت که تمامی زوایا و مسایل مربوط به دلایل مهاجرت شناسایی شده اند. لذا مروری بر رضایتمندی مهاجران از مهاجرت، شاید بتواند به شناسایی بهتر دلایل مهاجرت کمک کند.

با این حال، مردم با هزاران امید و برنامه، برای پیدا کردن کار، دیار خود را ترک می کنند و راهی سرزمین های بیگانه می شوند. بنابراین، ساده ترین تبیین این است که مردم به جایی می روند که امید بهروزی داشته باشند. اما این گفته، بسیاری از پرسش ها را بی پاسخ می گذارد. چرا افراد خیلی فقیر مهاجرت نمی کنند؟ (استالکر^۱، ۱۳۸۰: ۲۷ و ۲۸).

بنابراین، اگر مهاجرت را تنها با برداشت منفی بنگریم و آن را عاملی زیانبخش برای توسعه در کشورهای کم درآمد بدانیم، به خطا رفته ایم. کوچ روستایی به شهر و رشد شهرها، نقش مهمی در فرآیند توسعه دارد. روی آوردن کوچندگان جریان شغل به شهرها نه تنها عرصه کار را در شهر افزایش می دهد، بلکه خود محرکی برای گسترش صنعت و دیگر تلاش های اقتصادی است. از این رو، امکانات اشتغال تازه ای را فراهم می سازد. همچنین، جریان مهاجرت به خارج از روستا ممکن است نسبت کار به زمین را کاهش داده و محیط تازه ای را در جهت تحول یافتن فنون تولید روستایی آماده سازد. انتقال نیروی کار به سوی فعالیت های مولد در شهر، ممکن است سرانجام موجب رشد تقاضا برای تولیدات روستایی شده و بنابراین، شرایط مبادله شهری - روستایی را تغییر دهد و بهای فرآورده های کشاورزی را نسبت به کالای شهری بالا ببرد. افزایش بهای محصولات کشاورزی می تواند به نوبه خود، محرکی در جریان تولید کشاورزی و بالا رفتن درآمدهای روستاییان شود (اوبرای^۲، ۱۳۷۰: ۱۶). با این حال، شرایط مطلوب از مهاجرت نباید باعث کم رنگ شدن پیامدهای منفی آن گردد. پیامدهایی که ابعاد مختلفی به خود می گیرد. این تحقیق بر بعد انسانی این پیامد تمرکز دارد.

بطور کلی، در این تحقیق این مساله پیش فرض قرار می گیرد که چنان چه میزان رضایتمندی از مهاجرت، در بین مهاجران در حد پایینی باشد، تبعات منفی و نامناسبی در پی دارد. حال اگر بتوان رضایتمندی از مهاجرت را به گونه ای افزایش دهیم، می توان تبعات مذکور را پایین آورده و در به وجود آوردن یک جامعه سالم تر بکوشیم. بنابراین، تمرکز کردن بر بعد رضایت از مهاجرت، به منظور کاهش آسیب های ناشی از مهاجرت صورت می گیرد.

۱-۳- اهمیت تحقیق

اساساً هر چه یافته ها و اطلاعات ما نسبت به مسایل اجتماعی بیشتر شود، قدر مسلم می توانیم از آن در جهت بهبود وضع موجود و رسیدن به وضع مطلوب استفاده نماییم. با این وجود باید گفت که اطلاعات در مورد مهاجرت، بویژه در کشورهای جهان سوم، مطلوب نیست. «توصیفات در مورد کشورهای جهان سوم و اطلاعاتی که در اختیار داریم، پراکنده تر است و بندرت به اطلاعات کمی دقیقی بر می خوریم. اغلب اوقات، پدیده مهاجرت بر اساس میزان رشد جمعیت شهری - که بسیار نامشخص است - تعریف می شود، پژوهش ها امکان می دهند که خاستگاه شهرنشین های جدید را بشناسیم و اهمیت مهاجرت را در موطنشان حدس بزنیم» (پیتیه^۱، ۱۳۶۹: ۱۴).

از طرف دیگر، پدیده مهاجرت یکی از موضوعات مرتبط با جامعه شناسی توسعه است. ارتباط مهاجرت با توسعه و توسعه نیافتگی، یک رابطه دو سویه است. به دیگر سخن، توسعه در انواع، شدت و ضعف مهاجرت موثر است و مهاجرت در توسعه و توسعه نیافتگی یک جامعه اثر دارد. شاید بتوان گفت که مهاجرت و توسعه و توسعه نیافتگی، دو روی یک سکه اند. ارتباط این دو موضوع با یکدیگر آن قدر گسترده است که جامعه شناسان و اقتصاددانان توسعه، موضوع مهاجرت را در محور بحث های خود قرار داده اند (لهسائی زاده و عبداللهی، ۱۳۸۱: ۹۹). بنابراین، با توجه به اهمیت مهاجرت در توسعه یافتگی یک کشور، می توان گفت که با تحقیقاتی از این دست، بتوان با شناسایی بهتر پدیده مورد بررسی، دامنه اطلاعات خود را افزایش داده و از آن در جهت بهبود وضعیت موجود استفاده کرد.

از طرف دیگر، با توجه به مشکلاتی که پدیده مهاجرت هم برای مهاجران و هم برای بومیان شهرستان نورآباد پدید آورده است، لزوم شناسایی بهتر این پدیده و پیامدهای ناشی از آن در این شهرستان ضروری به نظر می رسد. برخی از این مشکلات، که یا مهاجرت آن را به وجود آورده است و یا این که مهاجرت در تشدید آن ها موثر بوده است، عبارت اند از: ۱- افزایش

جمعیت و تبعات ناشی از آن از جمله: کمبود امکانات آموزشی - بهداشتی - رفاهی، ۲- مشکلات اقتصادی مانند: بیکاری، کمی دستمزدها، به وجود آمدن مشاغل کاذب و بعضاً خلاف قانون، ۳- مشکلات اجتماعی ناشی از حضور مهاجران مانند تضادهای قومی قبیله ای، در حاشیه قرار گرفتن افراد مهاجر، بروز اختلاف و درگیری و به وجود آمدن فرهنگ فقر و جرم و غیره. اما در میان عوامل فوق، مشکلات اجتماعی ناشی از حضور مهاجران، در شهرستان نورآباد، به نوعی پر رنگ تر و ملموس تر است. برای مثال در انتخابات مجلس شورای اسلامی و یا شورای شهر و روستاها این برخوردها و تضادهای فرهنگی و شاید بهتر بتوان گفت تعصبات قومی و قبیله ای جو انتخابات را تا حدود زیادی متشنج می سازد.

به هر حال، پدیده مهاجرت نیاز به توضیح و تفسیر پدیده هایی نظیر بیکاری و اشتغال دارد. از یک سو توزیع ناعادلانه امکانات و موقعیت های اقتصادی، اجتماعی به ظهور بیکاری و نبودن شغل برای افراد جویای کار منجر می گردد؛ زیرا به هر صورت افراد انسانی جهت تامین احتیاجات ضروری خود نیازمند کار کردن می باشند تا در قبال کار نیازهای اولیه و ابتدایی خود را کسب کنند. از سوی دیگر وجود عدم اشتغال و بیکاری به بخش انبوهی از این نیروی کار (بیکار) فشار وارد نموده و آن ها را وادار می نماید که جهت بهره مندی و برخورداری از حداقل امکانات زندگی، موطن اولیه خود را ترک نمایند و به دنبال کار و در جستجوی نان به نقاط دیگر کوچ کنند (بنی فاطمه، ۱۳۷۶).

مهاجرت از روستا به شهر به عنوان یک عامل تعیین کننده در توزیع مجدد جمعیت در کشورها در نظر گرفته می شود و یک فرآیند اجتماعی است که دو نظام سازمان اجتماعی را به هم پیوند می دهد. با وجود عوامل متعدد مهاجرت، مهاجرت های روستایی به هر دلیل نهایتاً تأثیرات شگرفی در جامعه روستایی خواهد داشت و به صورت یک معضل اجتماعی در نظر گرفته می شود (لهسانی زاده، ۱۳۷۹: ۹۱). بنابراین، بررسی مسأله مهاجرت و پیامدهای ناشی از آن و کلیه مسایل مرتبط با آن می تواند اهمیت داشته باشد.

۴-۱- اهداف تحقیق

۴-۱-۱- هدف کلان

یکی از اهداف تحقیقات اجتماعی شناخت و فهم علل به وجود آمدن پدیده هایی است که در یک برهه زمانی و مکانی خاص، باعث بروز ناهنجاری های اجتماعی و به دنبال آن عدم تعادل در ساختار جامعه می شود.

در این تحقیق، «رضایتمندی از مهاجرت» را متغیری فرض می شود که چنانچه در حد پایینی باشد، پیامدهای نامناسبی خواهد داشت. بنابراین مورد ارزیابی قرار داده می شود. براین اساس، هدف اصلی یا کلان این تحقیق، «بررسی عوامل اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی مؤثر بر میزان رضایتمندی از مهاجرت در شهرستان نورآباد ممسنی» می باشد.

۱-۴-۲- اهداف خرد

به تبع هدف اصلی تحقیق مذکور، می توان این اهداف را نیز به عنوان اهداف خرد تحقیق در نظر گرفت:

- میزان کلی رضایتمندی مهاجرین به شهرستان نورآباد ممسنی به چه میزان است؟
- در میان عوامل اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی مؤثر بر رضایتمندی از مهاجرت، کدام عامل تأثیر بیشتری بر این رضایتمندی دارد؟
- با توجه به عوامل مؤثر بر رضایتمندی از مهاجرت، چگونه می توان با تغییر عوامل مذکور، رضایتمندی مهاجرین را افزایش داد تا بتوان از تبعات نامناسب مهاجرت جلوگیری کرد.
- آرایه چند پیشنهاد و راهبرد برای افزایش رضایتمندی از مهاجرت.

۱-۵- تعریف مفاهیم مرتبط با تحقیق

۱-۵-۱- مهاجرت

مهاجرت به عنوان یک پدیده اجتماعی، امری قدیمی است و ریشه در تاریخ زندگی اجتماعی انسان دارد. قدمت مهاجرت به قدمت حیات انسان در روی زمین می رسد. انسان از بدو پیدایش، همواره در جستجوی شرایط زیستی، آب، غذا و پناهگاه بهتر، از جایی به جای دیگر در حرکت بوده است (گنجیان، ۱۳۷۱). بنابراین، مهاجرت پدیده پیچیده ای است که با زمان، فرهنگ و شرایط اجتماعی در پاسخ به نیازهای اقتصادی و اجتماعی و تحولات فرهنگی که از جریان تغییرات جمعیتی ناشی می شود، در سطح ملی و بین المللی پدید می آید (شیخی، ۱۳۷۱). مفهوم مهاجرت دربرگیرنده چهار بعد ویژه است: تغییر در مکان، اقامتگاه، زمان و فعالیت. تغییر در مکان به این معنی است که مفهوم مهاجرت، بیانگر جابجایی از یک مکان به مکان دیگر است که همراه با تغییر منطقه و حرکت در فاصله مشخصی باشد. معیار اقامتگاهی نیز بیانگر حرکتی است برای ماندن در جای دیگر. سومین نمود جابجایی جمعیت،

بعد زمانی آن است. چه مدت باید کسی از محلی دور باشد تا مهاجر به شمار آید و بالاخره چهارمین بعد تغییر در مکان فعالیت است (اوبرای، ۱۳۷۰: ۴۹-۴۲). بنابراین، مهاجرت روستایی به یک تغییر ساده جغرافیایی محدود نمی شود، بلکه معمولاً با تغییر فعالیت حرفه ای مهاجر همراه است (پیتیه، ۱۳۶۹: ۳).

در این پژوهش منظور از مهاجرت «جابجایی انفرادی و یا جمعی انسان ها به مکانی دیگر در این جا (شهرستان نورآباد ممسنی)، بطور دائم و یا برای مدتی طولانی (بیش از یک سال) است»

۱-۵-۲- مهاجر

در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵، مهاجر چنین تعریف شده است: «آن دسته از اعضای خانوارهای معمولی ساکن و دسته جمعی که شهر یا آبادی محل اقامت خود را در فاصله سال های ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ تغییر داده اند، مهاجر شناخته می شوند. استثنائاً آن دسته از اعضای خانوار که به دلیل یا کار در خارج از کشور، اسارت و مفقودالثر بودن، طی ده سال گذشته مدتی دور از خانوار بوده، ولی در زمان سرشماری به خانوار مربوط پیوسته اند، صرفاً به دلایل فوق مهاجر تلقی نمی شوند» (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۷۶: ۵).

مهاجر فردی است که نماینده فرهنگ، قوم، منطقه جغرافیایی و تاریخ خویش می باشد. او صرفاً کسی نیست که از یک کشور و یا قوم دیگر آمده باشد، بلکه می تواند از بیرون یک شهر یا حتی از یک محله دیگر آمده باشد. مهاجر مانند درختی است که دارای دو بخش خارجی (شاخه ها) و داخلی (ریشه ها) است. شاخه های مهاجر تعلقات جدید و ریشه های فرهنگیش می باشد، ریشه هایی که در فرهنگ جامعه اصلی او جای دارد (ربانی به نقل از حسینی، ۱۳۸۵: ۶۶).

۱-۵-۳- رضایتمندی

برای فهم مفهوم رضایت مندی باید در ابتدا مفهوم کیفیت زندگی را در بین افراد مهاجر بررسی کرد. کیفیت زندگی فرد به حقایق عینی از زندگی و برداشت ذهنی که شخص از این حقایق و از خودش دارد، مربوط می شود. «کیفیت زندگی شاخص های اجتماعی هستند که لذت گروه های مشخصی از مردم را تا آن جا که بتوانند، تعیین می سازند. برخلاف

شاخص های اجتماعی، کیفیت زندگی، به حقایق مشاهده شده عینی و بر ارزیابی های ذهنی از زندگی مردم تأکید دارند» (Dissart and Deller, 2000).

بنابراین، رضایت از زندگی زمانی میسر می شود که شاخص های اجتماعی به صورت ذهنی یا عینی مطابق با خواسته های فرد باشد. رضایت از زندگی به عنوان ارزیابی از شرایط مسلط یا جنبه های متنوع در زندگی یک شخص در زمان گذشته می باشد. همچنین مقایسه ها بر اساس شرایط زندگی مردم دیگر می باشد، زمانی که مردم زندگی خود را با دیگران مقایسه می کنند. بنابراین، اگر افراد شرایط مورد نظر را، رضایت روانی خواهند داشت (Christopher, 2000).

رضایتمندی بیشتر جنبه روانی داشته و به درک و فهم شخص مهاجر از موقعیت زندگی خودش در مقصد بر می گردد. رضایتمندی که در یک فرآیند کسب می گردد از یک طرف، با گرایش های مطلوب مهاجرین نسبت به میزبانان و از طرف دیگر، با متقاعد شدن مهاجرین که میزبانان گرایش مطلوب و مناسب نسبت به آن ها دارند، توأم می باشد (اکبری، ۱۳۷۹: ۷۳).